

ХУДОЖНІЙ САЛОН АНАТОЛІЯ МАРУЩАКА

Наприкінці 2013 р. в Херсоні вийшла друком книжка Анатолія Марущака “П’ятнадцятий камінь”, до якої увійшли вірші з книжок “У слові і в мовчанні”, “Мандри наосліп”, “Щоденник вітру”, “86.400”. Спостереження над антологічною збіркою А. Марущака подано у форматі архітект-критики, що передбачає образний, навіть образно-композиційний стиль сприйняття та інтерпретації текстів.

...У такі хвилини, як зараз, мені починає здаватися, що сходи існують невипадково. Долаю їх непоспішливо, залишається зовсім не багато, і можна б пришвидшити ходу, проте саме в цей час спадає на думку, що сходи вигадані саме для того, аби дати можливість уповільнити свій ритм й уважніше подивитися довкола. А коли це відбувається, то хоч-не-хоч зменшуються оберти суєтності.

Відкриваю двері й опиняюся в першому приміщенні. Це фойє. У ньому досить просторо. Проте, можливо, тут знайдено такий баланс світла і тіні, що одразу виникає почуття просторовості. А може, це тому, що в ньому так розміщено його головний і єдиний експонат, що відчуття просторовості з’являється незалежно від реальних розмірів цього фойє. Підходжу до експоната – це поетична картина “П’ятнадцятий камінь”, саме вона дала назву всій поетичній експозиції Анатолія Марущака. Ця картина зупиняє на собі погляд: починаю майже фізично відчувати, як вона передає свою настроєвість, як некваплива ліричність поглинає моє ество. У цієї картини наявний ефект глибини, поетична картина не переобтяжена деталями, і думкам хочеться розгорнутися, а її медитативне звучання так і спонукає до цього розгортання. Мистецтво – це коли те, на що ти дивишся, що слухаєш або читаєш, викликає в тобі бажання, потребу, необхідність зазирнути в себе самого, мистецтво – це можливість побачити більше, інстинктивно думається мені... Проходжу далі й невдовзі потрапляю в залу І – “У слові і в мовчанні”. Тут чимало поетичних картинок, малюнків, фресок, полотен. Відчуваю, як з’являється настійливе бажання зупинитися біля картин-віршів, підійти до них ближче, віддалитися, знову наблизитися і знову відійти, постояти біля них, тихо поміркувати, голосно помовчати, неквапливо поспілкуватися з ними як із досвідченими співрозмовниками й послухати їхні розповіді.

Поетичний малюнок “Сумнів” позначений лаконічною культурою художньої фрази. У ньому, здається, присмаком афористичності оздоблені не лише грані думки, а й інтонаційні візерунки. Стиль недомовленості прозоро натякає на те, чого тобі або не вистачає, або так хочеться почути – на невичерпність внутрішніх асоціацій і вкорінених у них потрактувань. Настроєву картину “Чужинець” виконано у класичних медитативних тонах, медитації – ключ до тривкого зв’язку у складному партнерстві “я і соціум”: із соціумом завжди непросто, можливо, тому, що самоусвідомлення особистісного “я” не може не поглиблюватися. У цій картині з виразними настроєвими образами простежується те, що, мабуть, варто означити як філософія змін – змін у нюансуванні погляду на себе, на життя й на своє невидиме життя в самому собі.

Фреска “Яблучний Спас” лагідно дзвенить сув’яззю метафор й ажурністю пейзажів. Дивишся на неї, вслуховуєшся в її словесні фарби – і чи то усвідомлюєш, чи то відчуваєш, хоча, мабуть, і те й інше разом, як у тобі засновується й поширюється впевненість у незнищенності світла. І вже бачиш, як ним, життєдайним світлом, плавно підсвічені всі-всі яблука – найпосутніша деталь цієї фрески. І розумієш: саме таке світло дарує надію на порятунок.

Ліричний малюнок “Я минуле шукаю обабіч доріг...” узято у виразний семантичний багет. Простір цього малюнку густо й водночас ненав’язливо заповнено образним фактажем, що звучить лунко й асоціативно, а фактура його тонко грає внутрішньою римою і лагідною фонікою. За всієї драматичності смислових інтонацій малюнок дихає пластичністю свого виконання.

Поетична картина “Мозес” насичена й поліфонічна, як саме життя. Так і здається, що з неї от-от поллеться музика. Спочатку соковито і з викликом поведе свою партію саксофон, а після його гучно підтримає весь енергетичний склад джаз-оркестру. Здається, що й Луї Армстронг зі своїм хрипким афро-американським голосом перестане бути лише персонажем “Мозеса” й зійде з картини до нас, посміхаючись і запитуючи: “Ну що, заспіваємо “Let my people go”? Заспіваємо разом?”. І вже уявляється, як ми підхоплюємо цю композицію і в унісон виводимо ці чотири заповітні слова. Хоча, гадаю, є пісні, які краще втілювати, аніж просто співати...

Картинку “Шістдесяті” виконано начебто як малюнок з природи – тут лаконічно і влучно прописані живі, натуральні штрихи. Усі ці конкретні деталі, рельєфні мазки створюють пазл чи мозаїку, а радше – їхній своєрідний мікс, за яким проступають контури портретного охоплення тієї обнадійливої і дещо наївної доби.

Ліричний етюд “Білий хліб від сутінків стає житнім...” витримано у стриманих і виважених тонах. Та виваженість художнього наративу аж ніяк не означає позбавленості внутрішньої експресивності – інколи саме навпаки, як у цьому етюді. Виважена стриманість голосу закумулювала в собі ущільнену настроєвість, наголошену грою контрастів, яка завжди є в житті.

Після огляду ліричного етюду переходжу до зали II – “Мандри наосліп”. Тут також розміщено не один десяток картин, мініатюр і полотен, зупиняюся і вдивляюся в них... Водночас ледь не підсвідомо думаю, що одна з найважливіших функцій мистецтва в тому життеритмі, в якому ми всі перебуваємо, – це зупинити, дати час на обдумування, повернути людину обличчям до себе і власного індивідуального життєчасу. Пастельний малюнок “Третя душа” делікатно оприявнює безмежність художньотворчих можливостей – так органічно переплітаються тут образний ряд, інтонаційна канва і м’який філософський підтекст, що неначе наповнюєшся відчуттям неголосного, але втаємниченого мелосу, який нашіптує і нагадує: життя у своїй основі мелодійне, як загадка. Медитативний малюнок “Тиша сильніша за вест і норд...” розташовано в художній залі на помітній відстані від цієї пастелі, але за відшліфованістю звучання, за філософським інтонування він духовно близький до неї. Медитація – це завжди рух углиб, і цей медитативний малюнок своєю фабулою незмінно навіртає на думку: чи не найцікавіше в мисленні – саме його повороти й нові ракурси думки, які якраз цей малюнок і виформовують. Картина “Пауза” заряджена глибинною художньою артикуляцією – такою акцентованою, що образні силуети, образні величини картини немовби промовляють самі за себе. У цьому артикулюванні постійно проривається гостре відчуття драматичності, яка, здається, у всьому – у мові, настроях, смислових обертонах картини. Навіть сам задум проартикулювати такий життєвий стан, як паузу, відлунює драматичністю.

Динамічний малюнок “М’яч” розроблено суто по-чоловічому. Головна його персона – м’яч – той самий, футбольний, причетний до стількох емоцій, переживань і полемік. А основна його знахідка – це сам м’яч, яким грали в матчі та який розповідає про себе і свою “поведінку” в матчі. І малюнок цей виконано фабульно, інтригуюче, із тактовним, ледь відчутним гумором.

Поетичне полотно “В очікуванні порому через Ла-Манш” подає чіткі, немов барельєфи, і колоритні мікросюжети, які, утім, попри свою автономність,

утворюють смаковиту житейську цілісність. Метафорика в ньому поєднана з натуральністю, конкретні сценки виявляють цілком узагальнювальну оптику. Інтеркультурні позначки розставлені зі смаком, полотно нагадує невеличкий відеофільм – так послідовно розгортається в ньому образна фактура.

Поетична картинка “До Ієроніма Босха” відпрацьована не лише кожною деталлю, а й кожним порухом митця. Її карбований стиль зберігає ліричний характер. Можливо, тому, що вона тримається на лейтмотивах, на прийомі повторів, які надають їй структурної пластики і граційності. А карбована ліричність – це вже ознака неординарності авторового підходу: композиція, інтонаційний рисунок, образна палітра асоціюються із роботою маляра, що покладає мазки влучно, без виправлень і коректив.

Після зали I та II з'являється гостре бажання повернутися до вже оглянутих поетичних картин А. Марущака і ще раз побути з ними та біля них: вони, так би мовити, надовго не відпускають. Проте ось зала III – “Щоденник вітру”, і дух мандрівника-шукача перемагає в мені, принаймні поки що. Я вхожу до неї, подумки вирішуючи дотримуватися тієї ж поведінкової тактики, що й раніше: з усієї розмаїтості стисло виокремлювати основні особливості тих із них, що подають найвиразніше уявлення про всю колекцію зали.

У психологічній фресці “Крик” смислові візерунки прописано з такою сконденсованістю, що вона нагадує стиснуту пружину, яка кожную хвилину готова вивільнити свою стримувану енергетику. Медитативність, покладена на філософічну інтонаційність і вирізьблена фабульною свободою, можливо, навіть примхливою сюрреалістичністю фабули, стає тим самим художнім ключиком, що відчиняє чи то приховані, чи то замасковані двері, які ведуть у простір глибини.

Асоціативну мозаїку “Щоденника вітру” складають п'ять лаконічних самостійних фрагментів, і в кожного – свій зоровий ракурс, своя життєва історія і мисленнєва канва. Кожен із них датований своїми асоціативно-біографічними позначками. Ця мозаїка, цей поетичний живопис становить собою різновид духовної творчості – мистецтва, де править дух і викладаються життєві події біографії духу.

У лірико-філософському портреті “Рікша” вгадується внутрішній поклик до розширення художньої території. Орієнтальні мотиви передані з такою психологічною доступністю, що немовби наближенні до нас і до нашого зовсім не орієнтального життя-буття. Образні паралелі надають мисленню життєдайної, неначе ковток кисню, масштабності, повороти думки розгортають ліричну й філософську ситуацію під цілком епічним кутом зору й думання. А те, що задумано як портрет, виявляє ознаки онтологічної художньої студії.

Поетична композиція “Температура фарб” може бути означена ще як живописна поезія. За структурою це п'ять мінісюжетів, що вкорінені в естетичну ментальність п'яти художників і їхніх знакових, як нині прийнято говорити, картин. Мінісюжети своєю тонікою і своїм нервом виражають, сказати б, психологічну температурність цих картин, що розміщені в динаміці зростання, а в окремих мистецьких спалахах спроможні сягати безкінечності.

Медитативна акварель “Будь-що-будь” за всієї вишуканої ліричності оприявнює знаки концептуального, ба навіть інтелектуального художнього письма. Її елементи-складники – як родичі, зведені разом або розселені неподалік одне від одного. Усе, що бачимо і що нас оточує, становить собою один-єдиний рід. Немає, власне, нічого, що б у всьому світі відповідало поняттям “нерідний”, “чужий”. Виявити спорідненість, а ще ліпше – рідність того, що з'являється, живе довкола нас – у цьому й полягає справжня інтелектуальна місія мистецтва.

І ось я ступаю в останню залу IV – “86.400”. Хоча нею завершується нинішня поетична експозиція А. Марущака, проте, гадаю, “далі буде” і з часом постануть нові зали, де так само витатимуть запашний ліричний аромат і тонкий смак філософічних шукань.

Поетичне полотно “Життя” має, здається, чи не всі ознаки-якості символічності, тут відчувається не лише суто художнє, а й художницьке метазавдання: чи можна в межах одного полотна висловити, що ж таке життя? Чи взагалі можливо його виразити? Реалії цього полотна дуже близькі до того, щоби дати ствердну відповідь: так, якщо в ньому простежується відчуття руху. Життя – це рух у напрямку “від – до”, а такий рух завжди забезпечує – з нашої волі чи ні – накопичення досвіду, а досвід – це і є знання того самого напрямку, того самого тунелю за маршрутом “Від – До”.

Пастельний етюд “І що з невідкладного врешті зробити зосталось?..” наскрізь просвічується відчуттям ностальгійності – за днем завтрашнім, за непрожитим, за недожитим. Абстраговані обриси в ньому невимушено переходять у конкретні штрихи й повсякденні подробиці. Лірична колористика, пластичне аранжування світла і тіні нагадує аж ніяк не про ліричний, а навпаки – позитивному трагічний фінал, оприсутнений відчуттям-усвідомленням кінечності. Межа настільки поруч, що він може настати саме тоді, коли його найменше очікують. Але межа – це не підсумок і тим паче не висновок, це квінтесенція, смислове ущільнення того, як і з яким серцем жилося до й перед нею.

Мініатюри, об’єднані в цикл “Хет-трики”, засновані на футбольних колізіях і за формою нагадують хайку. Власне, є всі підстави мовити, що це і є “профутбольні” хайку від А. Марущака. Ці малюнки-хайку акумулюють у собі факти з історії та серцевину філософії футболу. Ці двадцять мініатюр виглядають як фотовиставка, що показує футбол у його привабливому енігматичному дійстві. Що не мініатюра – то світлина, оживлена футбольним спогадом чи матчевою ситуацією. Футбол – це як життя, що не завершується, бо лише набирає оберти. А чому цикл названо цим імпазантним поняттям “Хет-трики”? Та тому, що воно означає три м’ячі, забиті за гру одним гравцем. Одне слово, як три рядки, що складають відому форму японської поетичної класики.

Картину “Вчорашнє” розроблено й написано в техніці надреалістичного поетичного живопису. Фарби – соковиті, але не подразливі, настрої – самозаглиблений, проте не мінорний. Мікрообразам щільно, і вони, здається, торкаються одне одного. Простір картини насичений так, що починаєш вдихати її загусле повітря й не лише бачити – сенсорно відчувати і сприймати це постійно зникоме вчорашнє, що відходить у тінь, але ніколи не зникає. Воно мешкає у свідомості й чекає свого часу, щоб виявитися в її чуттєвих фотофайлах. Учорашнє не буває минулим – лише притлумленим, прихованим. До настання тих життєвих ситуацій і сплесків, які ще виразніше виявлять його.

Завершальний малюнок цієї зали і, відповідно, усієї поетичної експозиції – “Копач”. Зовсім невеличкий, він, утім, увібрав у себе суть мистецької культури А. Марущака, а це розробка нескінченних покладів метафоричності й пошуки нової якості узагальнювального мислення. Метафорика – один із найкоротших і найскладніших шляхів. Шляхів у неприступну глибину того, що дещо узвичаєно і трохи патетично іменується буттям.

Із цими думками і спостереженнями я залишаю територію поетичної експозиції. А точніше – поетичної галереї. Проте ненадовго. Позаяк відчуваю і знаю: невдовзі знову повернуся до неї. А коли хочеться повернутися – це означає, що зустріч, розмова, діалог не завершуються. І, мабуть, саме це і є для мене чи не найголовнішим атрибутом і клейнодом мистецтва.

Отримано 16 січня 2014 р.

м. Херсон